

ויוציאו דיבת הארץ

והַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ: וַיּוֹצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אָרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאיִנוּ בְּתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מְדוּת: (במדבר יג לא-לב).¹

מִכֶּסֶה שְׁנָאָה שְׁפָתַי שֶׁקָּר וּמוֹצֵא דָבָה הוּא כִּסְיִל: (משלי י יח).²

כִּי שְׁמַעְתִּי דִבַּת רַבִּים מְגוֹר מִסְבִּיב הִגִּידוּ וְנִגִּידְנוּ כָּל אֲנוֹשׁ שְׁלוּמֵי שְׁמָרֵי צַלְעֵי אוֹלֵי יַפְתָּה וְנוֹכְלָה לוֹ וְנִקְחָה נִקְמַתְנוּ מִמֶּנּוּ: (ירמיהו כ ז).³

במדבר רבה טז ה פרשת שלח לך – אנשים וצדיקים שנהפכו

זהו שאומר הכתוב: "מקצה רגלים חמס שותה שולח דברים ביד כסיל" (משלי כו ו) - וכי כסילים היו מרגלים? והלוא כבר נאמר: "שלח לך אנשים", ובכל מקום שנאמר "אנשים" - בני אדם צדיקים הם. שכן הוא אומר: "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים" (שמות יז),⁴ וכן הוא אומר: "והאיש בימי שאול זקן בא באנשים" (שמואל א יז יב),⁵ וכן חנה אומרת: "ונתת לאמתך זרע אנשים" (שם א יא),⁶ ולא לו את קורא כסילים! אלו לא נקראו כסילים, אלא על שהוציאו דיבה על הארץ, שנאמר: "ומוציא דיבה הוא כסיל" (משלי ז).⁷ אעפ"כ בני אדם גדולים היו, ועשו עצמן כסילים. עליהם אמר משה: "כי דור תהפוכות המה בניס לא אמון בס" (דברים לב כ) - שנבחרו מכל ישראל מפי הקב"ה ומפי משה, שכן כתוב: "וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים" (דברים א כג).⁸ - מכאן, שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה. ואף משה לא רצה לשלחם מדעת עצמו, עד שנמלך בהקב"ה על כל אחד ואחד, פלוני משבט פלוני, ואמר לו: ראויים הם. ומניין שאמר לו הקב"ה שהיו ראויים? שנאמר: "וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' " (במדבר יג ג).⁹ ואחר כך, לסוף ארבעים יום,

¹ ובפרק הבא, אחרי כל הכעס והסליחה והעונש והדיבור בין משה לקב"ה, חוזר וניעור העניין, ככתוב בפרק יד פסוקים לו-לז: "והאנשים אשר שלח משה לתור את הארץ וישבו ויגידו עליו את כל העדה להוציא דבה על הארץ: וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה' ". משמע שבסבב הראשון לא נגזר עליהם למות, רק ככל דור המדבר. ורק לאחר שישבו והוציאו דיבת הארץ, נגזרה עליהם מיתה לאלתר. חזרת הכתוב שלוש פעמים על עניין הוצאת הדיבה, מצביעה על כך שזה המעשה הרע שעשו. זה חטאם הגדול של המרגלים: הוצאת דיבת הארץ לרעה.

² זהו האזכור היחיד במקרא, מעבר לפסוקי הפרשה, בהם מוזכרת "הוצאת דיבה" ולא בכדי מקשרים המדרשים ופרשני המקרא פסוק זה מהכתובים עם פרשתנו. אך אם נלך אחורה במקרא, נמצא שנושא הדיבה כבר קדם לפרשתנו, בספר בראשית לו ב, פרשת יוסף ואחיו: "אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם". ולהלן נראה את חידוד ההבדל בין הבאת דיבה והוצאת דיבה.

³ ובדומה לו בתהלים לא יד: "כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב בהוסדם יחד עלי לקחת נפשי זממו", כאן זו דיבה שמביאה לשפיות דמים של ממש. ויש עוד "דבור" במקרא (בלי הפועל הוצאה או הבאה או סתם דיבור), כגון משלי כה י: "פריחסדך שמע ודבתך לא תשוב", שמזהיר שדיבה שהוצאת מפיק שוב לא תוכל לקחת בחזרה. ראה פירוש דעת מקרא על פסוק זה שם. ואנחנו רוצים להתמקד בפרשת המרגלים ובהוצאת דיבה על הארץ, על ארץ ישראל.

⁴ במלחמת עמלק. ולמלחמה שולחים רק מי שאינו ירא ורך לבב (דברים כ ח), "רבי עקיבא אומר: הירא ורך הלבב כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. ר' יוסי הגלילי אומר: הירא ורך הלבב - זהו המתירא מן העבירות שבידו" (מסכת סוטה פרק ח משנה ה).

⁵ מדובר בישי אבי דוד שהיה מנכבדי העיר בית לחם "שיצא באוכלוסא, ונכנס באוכלוסא, ודרש באוכלוסא". אוכלוסא הוא ציבור גדול (אוכלוסין), "תנא: אין אוכלוסא פחותה מששים ריבוא" (ברכות נח ע"א).

⁶ זה שמואל הנביא. ראה ברכות לא ע"ב: "מאי זרע אנשים? אמר רב: גברא בגוברין; ושמואל אמר: זרע שמושח שני אנשים ... שאול ודוד; ורבי יוחנן אמר: זרע ששקול כשני אנשים ... משה ואהרן, שנאמר: משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו". אבל רב דימי שם מסתפק באיש רגיל וזה מה שחנה בקשה: "לא ארוך ולא גוץ, ולא קטן ולא אילם, ולא צחור ולא גיחור, ולא חכם ולא טפש". אם לא כשמואל ויש, נוכל להסכים שהמרגלים היו לפחות ברמה בינונית כזו שרב דימי שם בפי חנה?

⁷ כסיל הוא בפשטות טיפש. ההפך מחכם או ערום. ראה משלי יג טז: "פלערום יעשה בך דעת וקסיל יפרש אולת". ובמשלי כח כו: "בוטח בבלבו הוא כסיל והולך בנחמה הוא ימלט". אז מה גנותם של המרגלים? שהיו טיפשים? הוצאת דיבה באה מטיפשות וסכלות או מרשעות? אפשר שזה באמת מה שהמדרש בא לומר: הוצאת דיבה, לפחות בתחילתה, באה יותר ממקום של טיפשות וחוסר מחשבה מאשר של רשע וכוונת זדון. ואפשר אחרת, שהדרשן מבין שכסיל הוא גם אדם רשע ושקרן. נקרא שוב את הפסוק במשלי י יח במלואו: "מִכֶּסֶה שְׁנָאָה שְׁפָתַי שֶׁקָּר וּמוֹצֵא דָבָה הוּא כִּסְיִל". מכסה שנאה הוא כנגד מוציא דיבה, וכסיל הוא כנגד שפתי שקר.

⁸ לציטוט פסוקים מספר דברים יש משמעות מיוחדת כי שם משה מתאר את הדברים בפרספקטיבה של 40 שנה מאוחר יותר, בפני הדור הבא שצריכים להסביר לו מדוע הם נולדו במדבר ולא בארץ ומדוע הוא, משה, לא ממשיך איתם. ולפיכך אין זה גם מפתיע שמשה מספר את "אלה הדברים" לא לפי הסדר ההיסטורי ומקדים את סיפור המרגלים לכל השאר (חטא העגל מופיע בפרק טז). והקב"ה שבפרשתנו הוא שמצווה: "שלח לך אנשים", נעלם שם לגמרי.

⁹ והמשך הפסוק שם: "כולם אנשים ראשי בני ישראל המה". חזרונו ל"אנשים".

נהפכו ועשו כל אותה צרה וגרמו לאותו דור שילקה באותה המכה, שנאמר: "כי דור תהפכות המה" - שנתבררו צדיקים ונתהפכו להם. לכך נאמר: "שלח לך אנשים ... אלה שמות האנשים אשר שלח משה".¹⁰

רמב"ן במדבר פרק יג פסוק לב – התדרדרות בשלבים

וטעם "ויוציאו דִּיבַת הארץ וגו' אל בני ישראל" - כי הלכו מלפני משה ואהרן והיו אומרים באוהליהם כי היא ארץ אוכלת יושביה.¹¹ כי מתחילה, כשהיו אומרים להם לפני משה שהארץ זבת חלב ודבש זולתי שהעם חזק, וכלב היה אומר: "כי יכול נוכל לה", היו העם פוסחים. ומהם בוטחים בכוחם וגבורתם ומהם בעזרת השם בגיבורים.¹² אז הוציאו להם דיבה בפני עצמם, דכתיב: "ויוציאו דִּיבַת הארץ אשר תרו אותה ... הארץ אשר עברנו בה לתור אותה ארץ אוכלת יושביה היא וכו' " (במדבר יג לב) - עד שילינו כל העדה. וזה טעם מה שאמר: "וישובו וילינו עליו את כל העדה להוציא דיבה על הארץ" (להלן יד לו).¹³ והיה זה, כי האנשים האלה בראותם העם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים, נפל פחדם עליהם והמסו לב אחיהם. וכאשר ראו כי עדיין היו ישראל נועצים לעלות ויהושע וכלב מחזקים את לבם, הוציאו דיבה בשקר כדי לבטל עלייתם על כל פנים.¹⁴ ודע כי מוציא דיבה הוא כסיל אשר יאמר שקר, אבל המגיד אמת יקרא "מביא דיבה", כמו שנאמר: "ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם" (בראשית לו ב). ועל זה נענשו למות במגפה, שנאמר: "וימותו האנשים מוציא דיבת הארץ רעה במגפה לפני ה' " (במדבר יד לו).¹⁵

¹⁰ בדברינו [שלח לך אנשים](#) בפרשת זו, כבר נדרשנו למחלוקת רש"י ורמב"ן בשאלה אם המרגלים היו לכתחילה אנשים לא ראויים וכל השליחות הייתה לא במקומה, שהרי הקב"ה הולך עם עם ישראל, ולפיכך אין לתמוה שחזרו ואמרו מה שאמרו (שיטת רש"י), או שהיו אנשים ראויים והשליחות הייתה נכונה: "כדרך כל הבאים להילחם בארץ נוכריה ששולחים לפניהם אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים ובשובם ילכו התרים בראש הצבא להורות לפניהם הדרכים", ומשהו קרה בדרך או כשחזרו ודווחו למשה (שיטת רמב"ן). מדרשים לא מעטים תומכים בשיטת רש"י, כגון המדרש בסימן ד שם: "כחומץ לשיניים וכעשן לעיניים כן העצל לשולחיו - ניכרים היו המרגלים שיהיו מוציאים לשון הרע על הארץ, שנאמר: וידרכו את לשונם קשתם שקר (ירמיהו ט ב)". וכמו כן המדרשים מששוים את השליחים של יהושע (הפטרות השבת) שהיו צדיקים "שנתנו עצמם לעשות שליחותם" עם השליחים של משה שהיו רשעים (תנחומא בפרשתנו סימן א). וכן המדרשים הדורשים את שמותם הכעורים של השליחים (תנחומא האזינו סימן ז). אבל המדרש שהבאנו לעיל, מסייע לשיטת רמב"ן וסיעתו. שים לב לסיומת המדרש שבד"כ חוזרת לפסוק המרכזי בפרשה עליו מתבססת הדרשה. מטרתה להדגיש את המהפך, את "דור התהפכות" - צדיקים וראויים היו השליחים, אלא ש"נתהפכו להם". כך זה בשליחות אנושית של בני אדם ולא של מלאכים. הכל יכול להשתנות בכל רגע. צדיק היום, רשע (כסיל) מחר עד כדי הוצאת דיבה, בעל תשובה מחרתיים. לאדם יש כוח בחירה, לטוב ולרע. זו גם משמעות הסיומת של המדרש: "לכך נאמר שלח לך אנשים" - בני אדם אתה שולח, לא מלאכים. ובני אדם לעיתים גם מוציאים דיבה. ועדיין ניתן לשאול: מה גרם למהפך זה? האם כל אדם בכל מצב, יכול ברגע להפוך מ"איש" למוציא דיבה?

¹¹ זה היה השיא של הוצאת דיבת הארץ. אבל לא כך היו הדברים בתחילתם. ורמב"ן מפרט ומסביר מה קרה כאן.

¹² בשלב ראשון, לשיטת רמב"ן, דווחו המרגלים אמת, בדיוק כפי שביקש מהם משה כולל שאלתו על העם החזק הוא הרפה והעם נחלק לשני מחנות. רמב"ן, נאמן לשיטתו שהמרגלים היו לכתחילה אנשים הגונים וישרים.

¹³ רק בשלב שני, ולאחר שהתעצם הוויכוח עם כלב ויהושע, כפי שמסביר רמב"ן להלן, עברו המרגלים להוציא דיבת הארץ במפורש ושוב לא הזכירו את מעלותיה של הארץ, רק את צדדיה המפחידים והשליליים, בראשם הביטוי: "ארץ אוכלת יושביה", ביטוי שרמב"ן מזכיר בפתח דבריו והוא בעיניו עיקר הוצאת דיבת הארץ. ראה דבריו בפירושו לפסוקים כז-לא: "והנה בכל זה אמרו אמת והשיבו על מה שטעו ... אבל רשעם במילה אפס שהיא מורה על דבר אפס ונמנע מן האדם שאי אפשר בשום ענין". כל זה היה בשלב הראשון ועדיין נסלח יחסית, והעם עדיין היסס למי להאמין. בשלב השני מגיעה הוצאת דיבת הארץ. כבר לא אפס, כבר לא אפוס של אותו חלק בדבריהם שהיה אמת. כעת כבר הכל שלילה ושקר כפי שרמב"ן יסביר להלן.

¹⁴ ועוד מעט ועשרת המרגלים יאשימו את יהושע וכלב שהם הלהיטו את הוויכוח ובגלל התנגדותם, הם, עשרת המרגלים, נאלצו להקצין את עמדתם! פירוש זה של רמב"ן, שעוד ממשיך הלאה, מתאר את השתלשלות הוצאת הדיבה תוך כדי התעצמות הוויכוח והתלהטות העניינים, והוא ללא ספק מעניין ויורד עמוק לנבכי נפש האדם. אבל יש לעיין היטב בשני הפסוקים שהוא מביא כהוכחה להעצמת קטרוג המרגלים ולמעבר משלב הדיווח לשלב הוצאת הדיבה. האחד, ניחא, בסוף פרק יג בתיאור העניין עצמו: "ויוציאו דִּיבַת הארץ ... הארץ אשר עברנו בה לתור אותה ארץ אוכלת יושביה היא וכו' ". אבל השני, "וישובו וילינו עליו את כל העדה להוציא דיבה על הארץ", לקוח מחתימת כל הפרשה, לאחר תפילת משה והסליחה היחסית של הקב"ה, ולאחר גזירת ארבעים שנות הנדודים! איך שני אלה מתחברים? מה גם שרמב"ן מתבסס הרבה על המילים: "וישובו וילינו". אחרי כל העניין שבו המרגלים ושוב המרידו את בני ישראל? רק שם נגזר עונשם למות? פסוק זה צריך הסבר לכל השיטות ונראה שהוא מסכם ומספר דברים לאחור. וצריך עיון.

¹⁵ ההבחנה בין הבאת דיבה ובין הוצאת דיבה היא מעניינת וכבר קדם אבן עזרא לרמב"ן בהבנה זו. להביא משמע בצנעא ולאוזני אבא יעקב בלבד כיוסף, בעוד שלהוציא משמע בפומבי ולאוזני כל העדה הנבוכה. לרמזו לך שבדומה ליוסף ויעקב, היו המרגלים צריכים להביא את דיבת הארץ אל משה בלבד. ראה רמב"ן בפירושו לבראשית לו ב שהוא מביא רעיון זה כבר שם (במובלע בתוך דבריו באריכות שם) ומסתמך על רש"י שסתם דיבה איננה בהכרח דבר רע ובאה מהשורש "לדובב" (רש"י בראשית לו ב ובפרשתנו יד לו ועוד). לפיכך צריך הכתוב לומר על יוסף שהביא את: "דיבתם רעה". אמנם, גם במרגלים כתוב: "מוציאי דיבת הארץ רעה", אבל רמב"ן יאמר שזה רק כאן, בפרק יד בפסוק המסכם את כל הפרשה, אבל בסיפור עיקר המעשה, בסוף פרק יג כתוב "ויוציאו דיבת הארץ" בלי המילה רעה, וברור שכבר שם אמרו דברים רעים, לפי פשט הפסוקים. כך או כך, סניגוריה זו על יוסף דווקא בפרשתנו היא קצת מפתיעה ואולי לא באה רק על מנת לחדד דקדוקי לשון בין להביא דיבה ובין להוציא דיבה. ראה דברי השבח על יוסף ש"הודה בארצו" ולא הסתיר את מוצאו העברי, בהשוואה עם משה שכונה "איש מצרי" במספר מקומות ולא מחה. ראה דברים רבה ב: ח: "מי שהודה בארצו נקבר בארצו ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו". יוסף זכה להיקבר בארץ משה לא. יוסף הביא את דיבת האחים אל אביו, אבל לא הוציא את דיבת הארץ ולא התבייש במוצאו. משה שמע דיבת הארץ ורפו ידיו.

"ארץ אוכלת יושביה היא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות" - ארץ כשהיא רעה והמים דלים ורעים והארץ משכלת לא תגדל אנשי מדות, רק יהיו אנשיה דלים ונפוחים שפלי קומה חסירי הכח. אבל דיבת המרגלים לאמר, כי הארץ ההיא חזקת האויר כבדת הטבע, ומימיה ופירותיה עבים וכבדים ויגדלו גדול רב מאד, ולא יסבלו אותם מזגי בני אדם הבינונים, זולתי הענקים ואנשי מדות שהם בעלי כח החזקים בטבעם אשר הם עצומים בגבהם וקומתם, ולכן תגדל אנשים גדולים מאד ותמית שאר בני אדם כולם, כמנהג במאכלים הגסים.¹⁶

מסכת סנהדרין דף קד עמוד ב – הקדימו פה לעין

"פצו עליך פיהם כל אויביך" (איכה ב טז). אמר רבא אמר רבי יוחנן: בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן - בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם.¹⁷

מסכת סוטה דף לה עמוד א – תחילתו אמת וסופו שקר

"וישובו מתור הארץ... וילכו ויבואו אל משה וכו' " - א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מקיש הליכה לביאה, מה ביאה בעצה רעה, אף הליכה בעצה רעה.¹⁸ "ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ וגם זבת חלב ודבש וזה פריה. אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וכו' " - אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו - אין מתקיים בסופו.¹⁹

מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה דף לה עמוד א – העלימו ארבעה מינים של ארץ ישראל

מלשון הזה שאמר: כל לשון הרע שאין בו אמת מתחילתו וכו', משמע דסופו אינו אמת. ואם רוצה לומר: "כי עז העם וגו' והערים בצורות בשמים" - הרי על זה העיד הכתוב בפרשת עקב שהוא אמת, שנאמר: "גוים גדולים ועצומים ממך ערים גדולות ובצורות בשמים" (דברים ט א).²⁰ ונראה לפרש לפי ששלחו המרגלים על ב' דברים: האחד, להודיעם אם אפשר לכבושה; והשני, אם יש בה חיי נפש, כמו שכתוב: "וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה וגו' ". "ומה הארץ אשר הוא יושב בה וכו' ומה הערים אשר הוא יושב בהנה וכו' ". ולפי שנתבחה ארץ ישראל בשבעה מינים, שנאמר: "ארץ חיטה ושעורה גפן ותאנה ורימון. ארץ זית שמן ודבש", ועיקר חיי נפש שבהן הם חיטה ושעורה ושמן, כדאמרין פרק הספינה (בבא בתרא צ ע"ב): "אין מוציאין פירות מא"י, דברים שיש בהן חיי נפש, כגון: יינות ושמנים וסלתות. ר"י מתיר ביי"ן. ולכך נסמך

¹⁶ זו הדיבה הקשה, בסיבוב השני, בפסוקים לא-לג. כעת, גם הפירות הטובים שהביאו המרגלים הם דבר רע, אין כבר איזון בין מעלות הארץ לחסרונותיה, אין כבר דווח עובדתי אובייקטיבי, רק הכפפת כל המידע לדעה שגיבשו ובקשו להגן עליה בכל מחיר ובגיוס וכיפוף "הממצאים" להמצאות שתואמות את הקונספציה והאג'נדה (בלשון ימינו). ואם תקשה ותשאל את המקטרגים: אם הארץ רעה ומימיה דלים, אז איך זה שיש שם ענקים ואנשי מידות? התשובה שתקבל (ממי שכבר גיבש את דעתו ולא ייתן לעובדות לבלבל אותו): זה בדיק העניין! זו ארץ 'כבדת טבע' ו'חזקת אוויר' שרק אנשי מדות וענקים יכולים לשתות ממימיה ולהיזון מפירותיה העבים והכבדים. אבל אנשים בינוניים (נורמליים) כמונו לא יסכנו לחיות בארץ הזו.

¹⁷ פרקים א-ד באיכה מסודרים עפ"י סדר האל"ף-ב"ת. אך בעוד שבפרק א הסדר הוא סמ"ך-ע"ן-פ"א כפי שמקובל היום, בפרקים ב-ד הסדר הוא: סמ"ך-פ"א-ע"ן. הייתה כנראה שיטה כזו שבה פ"א הקדימה את ע"ן בסדר האל"ף-ב"ת, שיטה שאח"כ נדחקה מפני השיטה הנוהגת כיום. סימוכין לכך ניתן למצוא למשל בתהלים לד, משלי לא, שמסודרים עפ"י האל"ף-ב"ת ואם תחליף את סדר הפסוקים בין ע"ן לפ"א יהיו הדברים ברורים יותר. ראה [מאמר לשוני בנושא זה](#). כאן, משמש שינוי הסדר בין ע"ן לפ"א לדרשה על המרגלים שהקדימו את פיהם לעיניהם ואמרו דברים שלא ראו (או שראו אבל לא נתנו לבם להבין ולהפנים). הדרשן כאן סונט לא רק במרגלים, אלא כנראה גם במי שהפך את הסדר באל"ף-ב"ת והקדים את הפ"א לע"ן. לעניינינו, למרות שכאן לא מוזכר הביטוי הוצאת דיבה, נראה ששווה מכמן לשון זה להיכלל בדברינו. מי שמקדים את פיו לעיניו (ולאזוניו) הוא מוציא דיבה. והקשר לאיכה הוא כמובן תשעה באב שנקבע כיום שבו חזרו המרגלים והוציאו את דיבת הארץ ועליהם אמרו חז"ל: "אתם בכיתם בכיה של חנם - ואני קובע לכם בכיה לדורות" (תענית כט ע"א, סנהדרין קד ע"ב, איכה רבה בובר פרשה א ועוד).

¹⁸ לכאורה כשיטת רש"י, אבל לא בהכרח. כאן מדובר בחזרתם לדווח למשה. ועל"פ, עיקר עניינינו הוא המשך הדרשה.

¹⁹ על מנת שיתקיים סופו ויאמינו ללשון הרע ולהוצאת הדיבה, יש לפתוח בדברי אמת. ראה בהמשך הגמרא שם דרשות רבות על המרגלים שחלקן רש"י מביא בפירושו לפרשתנו, כגון: "כי חזק הוא ממנו - אל תקרי ממנו (מאיתנו) אלא ממנו (מאיתו), כביכול, אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם". וכן: "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם - אמר רב מרשיא: מרגלים שקרי הוו, בשלמא ונהי בעינינו כחגבים - לחיי, אלא וכן היינו בעיניהם מנא הוו ידעי?". ראה שם. ואנו נתעכב על דברי ר' יוחנן.

²⁰ דברי משה עצמו לדור הבנים! ראה דברינו [ערים גדולות ובצורות בשמים](#) בפרשה זו. מהרש"א מתחבט היכן הוא השקר בסוף דברי המרגלים, היכן הוא "אין מתקיים בסופו", שהרי המרגלים ענו אמת על שתי שאלותיו העיקריות של משה: על טיב הארץ מההיבט הכלכלי ועל טיבה וטיב העם היושב עליה מההיבט הצבאי. וגם הדברים הקשים שאמרו בהמשך על הנפילים ואנשי המידות אינם שקר. וכל השאר הוא "הערכת מצב" והבעת דעה אולי שגויים, אבל לא שקר. לא דיווח שקר.

ארץ קמא לחיטה ושעורה וארץ בתרא לזית שמן ... לפי שהן עיקר חיי נפש.²¹ והשתא כשבאו, סיפר הכתוב שבאו בתחילה לומר דבר אמת, כדי להוציא דיבה על הארץ שאין בה רק אלו ארבעה מינים, שהן הג' מינים שהביאו עמהם מן הגפן ומן התאנים ומן הרימונים, ואמרו "וגם זבת חלב ודבש היא". ודקדקו לסיים בדבר שקר ודיבה "וזה פריה" - שהראום. אבל עיקר חיי הנפש שהם שאר הג' מינים: חיטה ושעורה ושמן - אין בה.²²

שיר השירים רבה פרשה א – "עונשו" של רבי אבהו

רבי אבהו וריש לקיש היו נכנסים לאותה עיר קיסריה. אמר לו רבי אבהו לר' שמעון בן לקיש: למה זה ניכנס לעיר של חרפות וגידופים?²³ ירד לו ריש לקיש מן החמור ולקח חול ונתן לתוך פיו (של ר' אבהו). אמר לו (ר' אבהו): מהו כן? אמר לו: אין הקב"ה רוצה במי שאומר דילטורייא (לשון הרע) על ישראל.²⁴

שבת שלום וקיי טוב

מחלקי המים

²¹ לחזרה של המילה "ארץ" פעמיים בפסוק, יש גם משמעות לעניין הקדמת הברכות. ראה גמרא ברכות מא ע"א: "כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, שנאמר: **ארץ** חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון **ארץ** זית שמן ודבש". חיטה ושעורה וזית-שמן קודמים בברכותיהם ובחיות שהם נותנים לאדם לשאר ארבעה המינים: תמר, גפן, תאנה ורימון". וכבר הרחבנו במעלת שמן הזית בדברינו [שמן הזית](#) בפרשת תצוה ושם גם ניסנו להראות שר' טרפון דווקא מעודד יצוא שמן ארץ ישראל, לפחות לקהילות ישראל שבגולה שיהדרו להדליק בשמן זית של ארץ ישראל.

²² חיטה ושעורה מכילים עמילן שהוא פחמימה עתירת אנרגיה. שמן מכיל אנרגיה רבה. פירות מכילים חד סוכרים ולכן פירות חיים מכילים מעט אנרגיה, יחסית לחם ושמן. וזו הייתה הוצאת דיבת הארץ של עשרת השליחים-מרגלים, שהביאו מהפירות חסרי האנרגיה והסתירו מהעם שארץ ישראל השתבחה גם במיני הדגן שבה ובזיתיה עתירי השמן!

²³ קיסריה הייתה עיר מעורבת בה גרו הרבה מאד (אם לא רוב) שאינם יהודים והייתה גם מעין סמל לרומא ושלטונה. ראו גמרא מגילה דף ו עמוד א: "קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם: חרבו שתיהן - אל תאמן, ישבו שתיהן - אל תאמן. חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי - תאמן".

²⁴ גם זו הוצאת דיבה על הארץ, לציין ערים של "חרפות וגידופים" בהם "יהודי הגון" (שבא מטבריה "הקדושה") לא ייכנס ללון. ולימים, נעשה ר' אבהו מרא דאתרא של העיר קיסריה וזכה לכבוד גדול מהשלטונות הרומיים.